

LEGES ET STATUTA DVCATVS MEDIOLANENSIS,

EX IPSO IVRE COMMVNISSIMO IMPERATORVMQVE
ac Regum Decretis, & Datum Vicecomitum Magistratus Municipalis consti-
tutionibus desumpta, & quae sparsim legebantur antiquitus, Peritorum
Virorum iudicio, in suos certos titulos digesta fuerit.

IN QVIBVS PLERAEQVE CONSVETVDINES, ET IVRA
*gentilia veterum Germanorum, ab Imperatoribus, ac Regibus Gothicis, Longobardis,
Francis, et Theutonicis in Italiam introducta, & in communium Legum
valorem proposita, continentur & obseruantur.*

COMMENTARIIS LVCULENTISSIMIS ILLUSTRATA, ET CVM IVRE
communi ciuili, & iure canonico collata
Ab

HORATIO CARPANO I. C. COLLEGI
Mediolanensis Nobilissimo.

EX QVIBVS QVICQVID AB OBSERVATIONIBUS, & DISCIPLINIS,
& controversiarum, circa Sacra Municipalia, in Imperio Romano, & Regnis Europaeis,
Questionum explanationem requiritur, descripti de iudicio

HAC POSTREMA EDITIONE PER QVAM SATIS PURGATVE OPVS
*hoc a pluribus mendis quibus antea saepebat. Adiecta sunt, ad quaecumque glossemata,
SUMMARIA RERVM SINGVLARIVM*

*Quae deseruiunt studiosis, ad faciliorem inventionem materiarum, absque eo quod vel glosa ex integro
repetatur, vel ad Indicem recurratur.*

IN VPSA IN STUDIOBORVM GRATIAM QVI DVO ANTEA FVERANT INDICES
reduci in unum redacti sunt, quo iuris et facti praecipua in iudicio legitur Tabula, potest quae sit species
sibi vniuersae quae maxime parantur tam de priuato, quam in legitimo Libris pertractantur.

ILLVSTRISSIMO DON IOANNI RODRIGVEZ DE SALAMANCA, SENATORI
Regio, & Ticini Praetori aequissimo.

Ant. Juv. 8

MEDIOLANI

APVD IOANNEM BAPTISTAM BIDEIVM. M. DC. XVI.
Superiorum permisso, & Privilegiis.

ILLVSTRISSIMO
 DON IOANNI RODRIGVEZ
 DE SALAMANCA,
 SENATORI REGIO,
 ET TICINI PRÆTORI ÆQVISSIMO.

Io. Baptista Bidellus F.

HABET hoc humanum ingenium, Vir, Illustrissime, ut ipsius Dei, à quo similitudinem aliquam accepit sui, quoad eius facere potest, actiones atque admirandam providentiam imitetur. Quamquam autem præstantissimum illud exemplar non assequitur, quin ab eo longissimè abest, cum infinitè differant utriusque vis & efficiendi, & providendi; constat tamen sine controversia, multa esse, in quibus homo divinas conditoris sui molitiones conetur adumbrare. Orbes cœlestes Deus fabricatus est, ac multorum varietate motuum distinxit. Prodiit ex Syracusis, qui tantum opus in pellucida materie non dubitaverit effingere. Quatuor ille rerum initia, & quæ ijs continentur, procreavit: quid simile pingendi, atque fingendi artes, & spectacula Principum non expressere? Quid quòd Tarentinorum olim sapientissimus lineam columbam emisit per immensa aëris spatia volitantem? Et tonitrua, atque ardentium fulminum iētus novo horrendoque machinarum inuento ausus est homo ad sui ipsius perniciem amulari. Videlicet, Nil mortalibus arduum est, ut ait Lyricus. Versor in re clara, testata, & peruagata nimis. Sed in eo potissimum elaborat hominum genus, ut aeterni Numinis in regenda hac uniuersitate vestigia persequatur. Quemadmodum enim Deus mundum aeternis moderatur legibus, & nunquam fallentibus: ita homines scribunt leges, quibus ciuitates, quamdiu ijs stare contigerit, regantur, & ius cum publicè tum priuatim ad communem omnium utilitatem exerceatur. Huiusmodi sunt illæ leges, quæ vulgò **STATUTA** nominantur, à viris sapientibus digesta, atque singulari omnium bonorum ciuium consensu recepta, ac summo studio retenta. Quæ cum sint tutissima ciuitatum præsidia, earumdemque certissima stabilitatis firmamenta, meritò ac iure litterarum monumentis consignantur, ut senescentia interdum longo æuo ab hominum obliuione atque silentio vindicentur. Et quidem cum ceteri libri, qui sunt de iure, multum conferant ad veritatis in illo inuestigationem; sepe tamen id faciunt obliquè, & obscure, cum ijs, quibus Ciuitatum Statuta continentur, non vagam & errantem per meandros, & diuericula, sed rectam certamque ad ipsius iustitiæ usum commonstrent viam. Quo-

LUDOVICVS MARIA
 SFORTIA,
 a ANGLVS, DVX MEDIOLANI, &c.
 PAPIÆ, ANGLERIÆQVE COMES:
 AC GENVAE, ET CREMONAE DOMINVS.

FUIT hanc tandem apud maiores Civitas no-
 stra Mediolanensis, quod cum ad commodum vi-
 uendum vrbibus & locis non satis naturæ, gen-
 tiumq; ac civili iure prospectum videretur, sed
 ius proprium suum, quod in illis, huc statu-
 tum appellatur, singuli populi senatum ac par-
 ticularum sibi dicerent, ipsa huiusmodi Leges ita prudētia des-
 legit ac scripsit, ut permulta in hac Cisalpina Gallia vrbes di-
 gnitas duxerint, quam in hoc iure deligendo imitari deberent.
 Hoc à Mediolanensi populo à primis iustis scriptum, postea
 pro tempore ratione aliquando mutationem aliqua, aut cor-
 rectionem exegit. In qua re maiores, qui ex gente nostra rerum
 potius sunt, quibus necessitas talis, singulari studio & cura ope-
 ram suam impendisse, monumenta quæ reliquerunt, satis co-
 piose testantur. Contingit autem nunc, ut à postrema correctione
 tempora per multa fluxerint, quorum casu, sicut multa tu-
 lit (ut in humanis rebus fieri solet) à superiorum temporum ra-
 tione diuersa, ita etiam in Legibus huius Civitatis nostræ pro-
 pter mutationis effectus desiderium reliquens, cum suspensa
 aliqua videretur, quæ tollenda erant, aliqua obliuiscunt, quæ a per-
 tiores sentis poscerent, nonnulla castiganda essent, ut tempore
 conditio magis accommodarentur. Cum igitur in tempora no-
 stra huius emendationis necessitas incidit, parè nobis fecisse
 videretur, populorum nostrorum amicorumq; iniurias armis
 propulsasse, & domi versandis vrbibus, & controuersis sine vi-
 o discrimine passim audiendis, quanto opere omnes laute, & quo
 iure se tranquille vitare cupiamus, ostendisse, nisi hanc quoq;
 partem, in omni Principe circa pacis munia maximè necessaria,
 curæ nobis fuisse testemur. Quamobrem ex vrbis Senata
 hactenus prestantissimos iureconsultos, atque ex Iuris Consulto-
 rum & Causidicorum Mediolanensium Collegijs, prudētia &
 vbi inhæres deligimus, quibus Decretorum nostrorum, & Sta-
 tutorum Mediolanensium vrbis inspectionem, emendationem, re-
 formationemq; iunximus: A quibus, re diu & mature tracta-
 ta, initio ab Statutis factis, præsens volumen conditum est, ea ra-
 tione habita, ut sublatis, quæ necessaria non erant, correctis, quæ
 presentium temporum qualitas repudiabat, ac declaratis, quæ
 ambiguos, aut incognitos sensus habebant, omnia ad vrbis
 presentium temporum bene viuendi normam accommodarentur.
 Receptum igitur à nobis volumen, sub immortalis Dei,
 eiusque Matris & Tutelarum Ambrosij nominibus, edi & seruari
 volumus, & Vicariis, duodecimque vrbis promissionibus huius no-
 stræ Mediolanensium vrbis imperamus, ut hanc emendationem
 ac reformationem seruandam edant & proponant. In quo si re-
 rum & temporum cursus exegerit, ut vel alia sint per nos addenda,
 vel emendanda noua desideretur, cum Iustitiæ cultus, & æqua-
 bilis iuris in populos nostros seruandæ ante omnia nobis curæ sit,
 in posterum quoque officium nostrum in eo impartiemur. De-
 cernentes, ut hæc contaxat & quæ hoc in volumine, quo ad Ci-
 uilia Statuta ac Ciuiliam extraordinariam, & alia quæ in eo
 continentur, pro Legibus & Statutis Mediolanensibus obseruentur

c ab omnibus ac singulis, & quibuslibet personis, Comuni, Col-
 legio, & Vniuersitate, à Terris, & Locis, & quæ dispositioni hu-
 iusmodi Statutis comprehenduntur. In aliis ceteris Statutis Me-
 diolanensibus prope diè recognoscantur, atque edantur. In quo-
 rum testimonium presentes heri ac registrati, h. solitiq; sui illi
 imperfectione manu iustissimi, ac propria manu subscriptimus.
 Datus Mediolani 20. Octobris. 1498.

Ludovicus Maria subscriptus.
 B. Chidoni.

- S P M A R I J M
- 1 Ducatus Mediolani dignitas in quem primo iure fuit.
 - 2 Ducatus dignitas quid sit, & quid differat ab alia Marchionatu, & Comitatu.
 - 3 Dux Mediolani in suo Ducatu non recognoscit superiores.
 - 4 Imperator vrbis posse legitime in Ducatu Mediolani.
 - 5 Dux Mediolani potest in suo Ducatu vrbis, quæ potest Imperatoris in vniuerso Orbe, eadem ex consuetudine in vrbis. nam. 6.
 - 6 Disputare de prestantissimis Mediolani esse vrbis reformare.
 - 7 Principes, Duces, & alij non recognoscunt superiores in eorum locis possunt ea, quæ Imperator in vniuerso.
 - 8 Principe procedit sola facti veritate inspecta, quando vbi Deus aliquid facit.
 - 9 Principes in illis castris dicuntur, qui illius perpetui sunt inuicti ab Imperatore.
 - 10 Dux Mediolani in suo Ducatu potest condere leges, & eis derogare.
 - 11 Dux Mediolani præfertur Duci Sabaudie.
 - 12 Statuta non redacta in vrbis iuramentum valent, sed debent produci.
 - 13 Statuta Mediolani debent obseruari ab omnibus sapsissimis iustissimis iudicibus huius Ducatus.
 - 14 Clerici vrbis de Ducatu non ligentur statutis secularibus.
 - 15 Statuta Mediolani obseruantur etiam a locis in vrbis, si vrbis dominus directum fuerit reservatum, & sufficit publicatio facta in Ciuitate. nam. 17. limitatur. nam. 18.
 - 16 Significatio non est necessarium in approbatione Statutorum.
 - 17 Significatio non valet, nisi signatus datus, se illud apposuisse.
 - 18 Significatio non valet, nisi signatus datus, se illud apposuisse.

Vx Mediolani] Hæc quidem Ducatus dignitas in hac ditione Mediolani cepit erigi in persona Illustrissimi Domini Io. Galeatii vicecomitis, cuius linea vicecomiti extincta, dein Ducatus tras-
 latus fuit in personam Illustrissimi Francisci Sfortie, eiusq; pariter linea extincta, in personam Illustrissimæ D. Fran-
 cesci Sfortie Secundi, Feudum & Ducatus in reuerfus fuit & de-
 volutus ad Imperium nota Cart. Cotta in Memorab in ver-
 bo, Mediolanum, ad fin. Anno autem 1553. per Diuum Carolu
 Imperatorem Ducatus is fuit translatus in personam eius filij
 Philippi Austriae, Hispaniarum Regis nuper demortui. Ducatus dignitas quæ sit, & quid differat à Marchionatu & Comi-
 tatu,

